

Kurdiyât

Yıl/Sal/Year: 2021

Sayı/Hejmar/Issue: 3

e-ISSN 2717-8315

Rûpel/Sayfa Page: 145-156

Sevda Aktulga Gürbüz. Dr. Hindekar, DİB e-mail: ysfgbrbz65@gmail.com Orcid.org/0000-0003-1450-4632

Cureya Nivîsarê/Makale Türü/Article Types: Nivîsara Lêkolînê/Araştırma Makalesi/Research Article

Dema Hatînê/Makale Geliş Tarihi/Received: 22.03.2021

Dema Pejirandinê/Kabul Tarihi/Accepted/: 29.05.2021

Atf/Citation: Gürbüz, A. S. (2021). "Mijara Ru'yeta Jinan li Bihiştê: Mînaka İbn Teymiye û Celaledînê Suyûtî", Kurdiyât, 3, 145-156.

MIJARA RU'YETA JINAN LI BIHIŞTÊ: MÎNAKA İBN TEYMIYE Û CELALEDÎNÊ SUYÛTÎ

Sevda Aktulga GÜRBÜZ

KURTE

Çawa ku tê zanîn Îslam, li ser esasê eqlî û naklî hatiye bînakirin. Piştî dinyayê baweriya jiyana bi axretê jî ji esasê baweriya îmanê hatiye qebûl kirin û zanîn. Di axretê de Ru'yet, ango dîtina Xweda, yek ji meseleya axretê ye ku di nav alimên Îslamê de hatiye niqaşkirin. Dîtina Xweda di axretê de wekî mijarek xeybê hatiye zanîn ku ev mesele di nav alimên mezheban de bûye mijara niqaşê.

Di Qur'ana Pîroz û hedîsan de derbas dibe ku Xweda dê xwe bi evdên mu'mîn bide nîşan. Ev nêzîkbûn wekî baweriya Ehlê Sunetê tê qebûl kirin. Firqeyên wekî Mutezîle û ehlê Şîe, derbarê mijara ru'yetê de li ser nêzîkbûna eqlî çûne û ev mijarên wiha bi pîvana eqil û mentiqê nixandine. Wan mezheban, ev mijar li gor prensîbên tewhîdê zanîne û dîtina bi vî şiklî înkâr kirine.

Di peroblema dîtina Xwedê ya di axretê her çiqas bûye mijara niqaşê, di eynî wextî de dîtina jinan ya Xwedê jî wek mijareke din derketiye holê. Li gor angaştek dînî jin dê di axretê Xwedê nebînin. Yek yê xwediyê vê angaşê jî alimê Ehlê Sunetê yê mezin Îmam Celaledînê Suyûtî ye. Ew dibêje ku di bihiştê de jin Xwedê bi awayekî gelemperî nabînin. Li gor Îmam, ger Xwedê bibînin jî, îddîa dike ku yê tenê di demên kifşe de bibînin. İbn Teymiye jî di vê babetê de axiviye û di vê derbareyî de çend tişt gotine. İbn Teymiye, nêzîkî 180 sal beriya Îmam Suyûtî jiyaye. Ev Îmam jî di vê mijarê de xwediyê wê fikrê ye ku, jin di cînetê de dê wekî mêran Xwedê bibînin. Lewre ev ru'yet mafê hemî bawermendan e. Ev mijar, di eynî wextî de di hedîs û nessên dînî bi awayekî berfireh hatiye nixandin ku emê lêkolînê bikin.

Peyvên Sereke: Ru'yet, Bihişt, Jin, Celaledînê Suyûtî, İbn Teymiye.

Cognisance Issue of Women's in Paradise: The Specific to Ibn Taymiyyah and Djalāl al-Dīn al-Suyūṭī.

ABSTRACT

The issue of Ru'yet is one of the unseen issues that have been discussed throughout history. There are debates about seeing Allah in the hereafter within the Islamic groups too. Factions such as Mu'tezile, Şîâ regard the ru'yet as impossible by interpreting evidence of transference. Based on the source of Holy Quran and Hadith, it is accepted in the Ahl al-Sunnah belief that Allah will appear to the believing servants in Paradise. However, sects such as Mu'tazila and Şî'ah deny the news that appear in the shari'ah about Ru'yet, on the basis of wisdom, in accordance with the principles of tawhid. In the discussions of Ru'yet that started with whether God is seen or not, the issue of whether women can attain this honor in Paradise was added. Celeleddin as-Suyūṭī, who is one of the scholars of Ahl as-Sunnah, claims that even if he sees that women will not see Allah in general in Paradise, this situation will only happen at certain times. Ibn Taymiyya, who lived 180 years before Imam Suyūṭī, states that in response to the same understanding in his own time, stating that Nasses (written laws in Islamic jurisprudence) are addressed to the community, women will have the honour of Ru'yet together with men in the afterlife. The most comprehensive assessment on whether women will see God in Paradise was made by Imam Suyūṭī and Ibn Taymiyye. The general evaluations of the two scholars on this subject, which was discussed within the framework of the same Nasses are important in terms of understanding the subject. The way of interpretation of these scholars in the hereafter, in which the ahl al sunnah are reasonably accepted as wajib, Show that they are not independent from the conditions of their era. Since the right to dream is an evaluation based on personality and regardless of the gender, which is not the choice of anyone, writing and discussing the subject in Kurdish is also important in terms of enriching the scientific and intellectual life.

Key words: Cognisance, Heaven, Woman, Djalāl al-Dīn al-Suyūṭī, Ibn Taymiyyah.

Cennette Kadınların Ru'yeti Meselesi: İbn-i Teymiyye ve Suyuti Örneği

ÖZET

Bilindiği gibi İslam dini, aklî ve naklî deliller ve naslar üzerine bina edilmiştir. Bundan dolayı nakli bir delil olarak bu dünyadan sonra ahiret inancı, bir iman esası olarak kabul edilmiştir. Ahiret hayatında da Ru'yet, yani Allah'ı görme, ahirete ait bir mesele olarak İslam âlimleri arasında tartışılmıştır. Ahirette Allah'ı görme meselesi, gaybî bir konu olarak mezhep âlimleri arasında da tartışma konusu olmuştur.

Kur'an ve hadis muktesebatı içinde geçtiği üzere yüce Allah, kıyamet gününde zatını Mumin kullarına gösterecektir. Bu inançta Ehl-i Sunnetin bir inancı olarak kabul görmektedir. Buna karşın Mutezile ve Şia gibi mezhepler, kendi aklî ve mantıkî yaklaşımlarına göre bunu kabul etmemişlerdir. Bu mezhepler, ru'yet meselesini tevhid prensipleri açısından değerlendirek bu konuyu bir noktada inkâr etmişlerdir.

Nasıl ki ahirette Allah'ın görülmesi Müslümanlar arasında tartışma konusu olduysa, aynı şekilde ahirette Yüce Allah'ın kadınlar tarafından görülüp görülmeyeceği meselesi de ayrı bir tartışma konusu olmuştur. Nitekim Ehl-i Sunnet âlimlerinden İmam Suyūṭī, ahirette kadınlar Allah'ı genel anlamda göremeyeceklerdir. Eğer görecekseler da ancak belli zaman dilimlerinde görecekselerdir. Bu konuda diğer bir görüş te İbn-i Teymiyye'ye aittir ki onun da bu konudaki görüşleri meşhurdur. İbn-i Teymiyye, İmam Suyuti'den 180 yıl önce yaşamış bir âlimdir. İbn-i Teymiyye, bu konuda farklı bir fikre sahip olarak ru'yeti bütün inananların hakkı görür.

Bu konu, aynı zamanda Kur'an, hadis ve diğer İslamî kaynaklarda da geçmektedir. Biz de bu konuda bir araştırma yaparak İnançlı Kürt okuyucuların istifadesine sunmak niyetindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Ru'yet, Cennet, Kadın, Celeleddin es-Suyuti, İbn-i Teymiyye.

DESTPÊK

Meseleya ru'yetê wek mijareke xeybî, di dîroka baweriya bi roja qîyametê de cî girtiye. Mijara herî zêde ji aliyê mirovan ve hatiye mereq kirin yek jî ev mesela ru'yetê ye. Ji ber vê yekê di qadên zanistên Îslamî yên wekî Kalam, Felsefe û Tesewîfê de ev mijar her tim bûye mijara axivînê û di vî derbarî de niqaş hatine kirin. Sedema munaqeseya mijara dîtina Xwedê Te'ala di axretê de ew e ku gava meriv bibêje dê Xwedê bê dîtîn, hingê ev kes cîsmaniyetê îsnadê Xwedê dike û Xwedê wekî tişteke berbidest dide nîşandan. Ji ber ku meriv li dinyayê bi pênc pejnên/hîsên 'ezayan û bi aqil ve fêma nake ka Xwedê bi zatê xwe ve çî ye û dişibe çî. Sedemê vê jî firqayên wek Mutezîle û Şîa li gor gotinên ku di şerî'etê de heyî bi hişmendiyê ve têkildar dibin û înkâr dikin. Sedema têkiliya vê bingehkirinê; yekîtiya Xweda û dîrxistina Xweda ji her kêmasiyan û bêhempakirina Xweda ye. Li gor wan firqeyan dîtina Xwedê bi çavan û guhlêdarkirina Xwedê bi guhan di herdu dinyayan de jî dijî rêgezên/qaîdeyên tewhîdê ne. Mutezîle girîngiyê dide aqil û di heman demî de neqlê jî qebûl dike. Mu'tezîle, prensîba tewhîd û edaletê diparêze û pêşniyar dike ku li gor sînorên hişmendiyê nass jî tê qebûl kirin¹.

Li aliyê din ve alimên Ehlê Sunetê li gor Qur'an û hedîsê difikirin ku, li gor wan, dîtina Xweda ya di axretê de wek lutfê Xweda ku Xweda dê xwe nîşanî mumînan bide. Di vê mijarê de gelemperiya Ehlê Sunetê wiha difikirin. Ya di ru'yetê de bûye mijara niqaşê ru'yeta jinan ya di axretê de ye. Di warê dîtina jinan ya Xwedê, di axretê gelek gengeşî û niqaş çêbûne. Îmam Suyûtî (m.911/1505) yek ji wan kesan e ku dîtina jinan ya Xweda bi gelemperî red dike. İbn Teymiye (m. 1328) jî wek alimekî din di vê mijarê de cudahiyekê bo jin û mêran nake û dîtina Xweda mafê her kesî dibîne. Ji ber vê, binyadên İbn Teymiye gelek girîng in. Ji bo ku ev niqaş bêhtir bîna fêma kirin divê berî ewil fikrên Ehlê Sunetê yên ku derheqê mijara ru'yetê de bîna dîtîn û fêmkirin.

Li Gor Ehlê Sunetê di Axretê de Ru'yet

İbn Teymiye û İmam Suyûtî balê dikêşînine ser mijara ru'yeta jinan ka gelo ew ê di bihîştê de Xweda bibînin yan na. Lewra İbn Teymiye di berhema xwe ya bi navê *Mecmû'u'l Fetawa* û İmam Suyûtî jî di berhema xwe ya bi navê *İsbalu'l-Kisayê* de, bi taybetî cihên fireh ji bo mijara ru'yeta jinan vediqetînin. Dema di lîteraturê de li ser mijara ru'yeta jinan lêkolîn bê kirin tê dîtîn ku herî berfireh wan herdu aliman cih dane vê mijarê. Ji ber vê sedemê armanca me ew e ku em nêrîne wan herdu aliman ya di derheqê mesela ru'yetê de niqaş bikin.

Benîadem ji roja hatiye afirandinê heta roja îro herî zêde li ser çend tiştan sekiniye û bala xwe daye ser. Yek ji wan mijaran jî ev e ku însan hebûnên ku nayên dîtîn dixwaze wan bibîne û tiştên ku nayên zanîn wan bielime. Herwiha însan xwestiyê xwe nas bike, yê ku ew afirandiye nas bike û bibîne. Dîtina Xweda yek ji van mijaran e ku li gor baweriya Misilmanan Xwedê ne di dinyayê de lê dê li axretê de bibînin. Li axretê ru'yet, hem bi wateya di bihîştê de gihîştina lutfê temaşeya cenabê Heq, hem jî di nav êkolên Îslamê de dîtîn tê wateya nihêrîn, bidestxistina nî'metan, zanîna Xweda, hêvîdarî, bendemayîn, fikirkirin, plansazî, dîtina xewnan û wateyên din. Hê wateyên bi vî rengî li vê peyvê hatiye bar kirinê.

Ji serdema duyem ya Hicriyê ku niqaşên ru'yetê dest pê kirine, ji vir ve heya îro Ehlê Sunetê rêyeke navincî parastiyê. Li gor nêzîkbûna vê navinciyê qebûl kirine ku Xwedê Te'ala yê li axretê ji aliyê mu'mînan ve were dîtîn lê mahiyeta wê ne kifşe ye. Lewra dîtina Xwedê Te'ala ji aliyê aqilî

1 Qadî 'Ebdulcebbar b. Ehed el-Hemedanî, *el-Muxnî fî Etwabî't- Tewhîdî we'l-'Edl (Ru'yetu'l-Barî)*, thk.: M. Mistefa Hilmî-Ebu'l-Wefa Xenîmî, (Bê cih: Daru'l-Misriyye li't-Te'lif we't-Terceme, bt.), 4, 167-168.

ve caîz e, ji aliyê neqlî ve jî wacib hatiye zanîn.² Li gor alimên Ehlê Sunetê wasîteya ru'yetê çav e. Ango însan dê Xwedê bi çavê xwe bibînin. Ev dîtî ne me'newî ye. Xwedê te'ala li bihiştê ji xeynî hebûna keyfiyetê, teşbîh û cihetê ango "bîla teşbîh", "bîla keyf" yê bi çav were dîtî.³ 'Alimên Ehlê Sunetê îdiayên dîtîna Xweda bi delîlên nassî/kîtab û sinnet ve bibingeh kirine. Ji wan delîlan yek jî ev ayet e: "Ew roj hinek rû geşin. Li Xwedayê xwe dinihêrin"⁴. Li gor 'alimên Ehlê Sunetê ayet, bi awayekî vekirî dibêje ku dê rûyên mu'mînan ji ber mizgîniya dîtîna Xweda rewnaqtir bin. Sedema vê şad û bextewariyê diyariya herî mezin dîtîna cenabê Allah e.⁵ Ev ayet ji bo hebûna ru'yetê dibe delîlek qewî. Wekî din hedîsek Resulê Xweda (s.x.l) jî ji Ebdulah bin Umer (r.) hatî rîwayet kirin wiha ye: "Kesên li bihiştê ku payeya wan herî kêr be jî, yê nîmetên ku ji bo wan hatiye îkramkirin heta sala du hezaran bizanibin; di nav wan de ya herî meqbûl ji bo Xweda, sube û êvarê rojê du caran dîtîna rûyê cenabê Xweda ye û ev ayet xwendiyê; Wê rojê hinek kes rû geş in. Li Xwedayê xwe dinihêrin."⁶

Yek jî piştrastiyên nessî/qetî ku 'alimên Ehlê Sunetê bi îmkana ru'yetê ve girê didin ev ayet e "Ji bo wan kesên ku îhsan kirine husn û zêdehiyek jî heye".⁷ Ehlê Sunetê peyva "zêdehiyek" (ziyadehî) ku di ayetê de derbas dibe wek "nêrîna li rûyê Xweda"⁸ tefsîr kirine. Bingeha wê jî digihînine vê hedîsa Hz. Pêxember (s.x.l). "Ji Resûlulah (s.x.l) hatiye rîwayet kirin. Wî weha gotiyê: Ev ayeta ku dibêje: "Ji bo wan kesên ku îhsan kirine husn û zêdehiyek jî heye" tê çî wateyê? Hz. Pêxember (s.x.l) wiha bersivand: "Piştî ku ehlê bihiştê çûne bihiştê û piştî ku ehlê dogehê jî çûne dogehê munadiyeke wiha bang dike: Ya ehlê bihiştê, ji bo we di nezdê Xweda (c.c) de sozeke hatiye dayîn heye. Ew dixwaze ku vê soza ku daye we bîne cih. Ew ê jî wiha bêjin: Ma Wî rûyê me rewnaq nekîr? Mêzîna me girantir nekîr? Me ji agirê dogehê neparast? Li ser vê Xweda (c.c) hicabê/perdê vedike, ew jî li cenabê Xweda dinêrin. Bi navê Xweda (c.c) sond dixwim ku Xweda tişteke ku ji dîtîna xwe baştir ku evd jê hez bikin çavan rewnaqtir bike nedaye wan kesan."⁹

Dîsa li gor alimên Ehlê Sunetê ji bo piştrastiya hebûna mijara ru'yetê yek jî riwayeta ku ji Ebu Hureyre (r.) hatiye ragihandin de wiha derbas dibe: "Însanan: Ey Resulê Xweda, ma em ê roja qiyametê Rebbê xwe bibînin? Hz. Pêxember (s.x.l) got: Ma di Şeva bedrê (heyva çardeyan) ji bo ku hûn heyvê bibînin ma hûn hevudû aciz dikin? Gotî: Na ey Resulê Xwedê. Hz. Pêxember (s.x.l.) dîsa pirsî: Ma di asîmeneke sayî de ji bo dîtîna rojê hûn hevdu aciz dikin? Wan dîsa bersivandin: Na ey Resulê Xwedê. Hz. Pêxember (s.x.l.) jî wiha kerem kir: Wek heyva Şeva Bedrê (heyva çar-

2 Sa'duddîn Mes'ûd b. Fexruddîn 'Umer b. Burhanuddîn Ebdîllah el-Herewî el-Xurasanî et-Teftezanî, Şerhu'l-'Eqa'îd, wergêra tirkî: Suleyman Ateş, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016), 153-154; Abdullatif Harpûti, *Tenqîhu'l-kelam fi 'aqa'idi ehli'l-İslam*, wergêra tirkî: Fikret Karaman, (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2016), 164; Ebû Hafis Necmeddin 'Umer b. Muhammed en-Neseffî, (İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 2016), 57; Ebû Muhammed Nûruddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr es-Sabûnî el-Buxarî, *el-Bidaye*, wergêra tirkî: Bekir Topaloğlu, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1979), 97-98; Abdülqahir el-Bexdadî, *Kitabu Usûlû'd-dîn*, wergêra tirkî: Ömer Aydın, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2016), 130-131; Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Xezalî et-Tûsî, *el-İqtisad fi'l- i'tiqad*, wergêra tirkî: Kemal Işık, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1977), 45; Fexreddin Razî, *el-Muhassal*, wergêra tirkî: Huseyin Atay, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, ts.), 185; Nureddin Ahmed, Sabûnî, *el-Bidaye fi usuli'd-dîn*, neşr.: Bekir Topaloğlu, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2005), 121-124; Ebu'l-Muîn Meymûn b. Muhammed b. Muhammed b. Mu'temid en-Neseffî, *Tebsîratu'l-Edille fi usûlû'd-dîn* thq. Huseyin Atay, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1993), 1: 508.

3 Harpûti, *Tenqîhu'l-Kelam*, 167; Ebû Mensûr el-Maturîdî, *Kitabu't-Tewhîd*, wergêreê tirkî: Bekir Topaloğlu û hevalên wî, (İstanbul: İsam Yayınları, 2003), 120.

4 Qiyamet 75/22-23.

5 en-Neseffî, *Tebsîratu'l-Edille*, 1: 520.

6 Mewdûdî, *Tefhîmu'l-Qur'an*, 6: 542.

7 Yûnus, 10/26.

8 Mela Muhammedê Şoşîkî, *Nûra Qelban: Tefsîra Qur'anê*, (İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 2011) 3, 32

9 İbnû'l-Heccac Muslîm, *Sahîhu Muslîm*, (Beyrût: Daru Teybe, 2008), "İman", 297; Ebû İsa Muhammed et-Tirmizî, *Sunenu Tirmizî*, thq. Beşşar Ewwad, (Beyrût: Daru Xureba el-İslamiyye, 1996), "Cennet", 16.

deyan) û wek roja li asîmanê sayî hûnê Rebbê xwe bibînin.”¹⁰

Bi piranî Şî'a û Mutezîle 'alema fena û beqayê wekhev dibînin. 'Alimên Ehlê Sunetê jî vê fikrê rexne dikin. Berhevdana rewşa beriya mirinê û piştî mirinê caîz nabînin û dibêjin 'mirin û fena bi awayekî tebiî li wir, ji holê radibe û 'alema axretê naşibe dinyayê. Ji ber vê jî ru'yet heq e'¹¹. Ev maf wek lutfekî Xweda dê bê bi bicihkirin. Rebbê 'Alemê ji ber hebûna zatê Wî tê xuyanê. Sedem vê jî hebûna Xweda çawa ku wacib e¹², eynî wisa wacibûna dîtina wî de jî 'alimên Ehlê Sunetê hemfikir in.

Wek ku tê dîtina di Qur'an û hedîsan de xîtaba peyva ru'yetê, ji bo hemû mu'mînên ku herine bihiştê derbasdar e. Ji bo ehlê bihiştê wek nîmeta herî xweşik, ev tişt tê gotin lê ji bo kesên bê-bawer, piranî tê gotin ku yê ji vê nîmetê bêpar bimînin. Ev ayeta tê di vê miradê de wekî piştrastiyekî ye: *“Na, na ya rast ew ê di wê rojê de ji dîtina cenabê Xweda bêpar bimînin”*¹³. Herwiha ji bo evdên muqarreb/nêzîk li axretê mijara ru'yetê wek we'd û mizgînîyekî derdikeve hemberî me û bi vegotinên bi gelemper hatî bilêvkerin de jî ev tişt tê diyar kirin¹⁴.

Ru'yeta Jinan li Bihîştê

Li gor Qur'an û hedîsan serboriya jinan ya li ser rûyê erdê bi Hz. Hawayê dest pê dike. Ji aliyê berpirsîyarên îlahî ve jin û mêr wekhev hatine qebûl kirin lê ji aliyê wesfên din ve cudahiyeke berçav di navbera jin û mêran de heye. Lêbelê di Qur'anê de di navbera motîfên hewesandina bihiştê û azirandina dojhê wekhev tê dîtina¹⁵.

Di Qur'ana pîroz de; bihişt bi wesfên Firdews,¹⁶ Cennet'ul-Me'wa,¹⁷ ebediyeta ku hatiye we'd kirin,¹⁸ 'Edn,¹⁹ welatê ebedê,²⁰ roja bextewariyê²¹ derbas dibe de, her ku jin be yan jî her ku mêr be, ku îman anî be û tiştên bi feyde/baş kiribe dê herine wir. Herwiha ji bo wan li wir nîmetên bê-hesab wê bên dayîn.²² Şert û mercên jiyana li axretê, diyardeyeke ku girêdayî jiyana dinyayê xwe kifşe dike. Bihişt diyariyek e ji bo kesên li dinyayê xwedî 'emelên salih bin e. Li gor Ehlê Sunetê û mutesawifan, li bihiştê diyariya herî mezin dîtina cemala Xweda ye.

Derheqê Ru'yetê de Nêrînen Îmam Celaledîne Suyûtî

Çawa li ser dîtina mu'mînan ya cemala Xweda niqaş tînin kirin wisa jî li ser dîtina jinan ya cemala Xweda nîqaş hatine kirin. Divê bê gotin ku di vê mijarê de fikrên cuda cuda hene. Wek ku

10 Ebu Ebdîllah Muhemmed b. İsmâil b. İbrahîm el-Cu'fî el-Buxarî, *Sahîhu Buxarî*, (Beyrût: Daru İbni Kesîr, 2002), “Tewhîd”, 24; “Zuhd”, 16; Muslîm, “İman”, 322; “Mesacîd”, 633.

11 Ebu'l-'Ebbas Zeynuddîn (Şihabuddîn) Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif eş-Şercî ez-Zebîdî, *et-Tecridu's-sarih li-ehadîssi'l-Cami'i's-sahîh*, nşr. Tariq Ebdullah b. Muhemmed b. Muaz, (Bexdat: Daru İbni'l-Cewzî, 2012), 643

12 Xezalî, *el-İqtisad*, 45.

13 Mutaffîfîn, 83/15.

14 Xezalî, *İhyau 'Ulûmi'ddîn*, wergêrê tirkî: Ahmed Serdaroğlu, (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975), 4: 647.

15 Al-î İmran, 3/133; Hedîd, 57/21; İnsan, 76/19; Bakara, 2/25; el-Waqia, 56/35-38; Saffat, 37/48-49; Nebe', 78/33; Hicr, 15/47-48; Meryem, 19/62; Vakia, 56/25; Nebe, 78/35; Xaşiye, 88/11; Alî İmran, 3/15, 136, 198; Nisa, 4/13; Maide, 5/85; Tewbe, 9/72, 89; İbrahîm, 14/23; Taha, 20/76; 'Enkebût, 29/58; Fetih, 48/5; Hedîd, 57/12; Mucadele, 58/22; Zumer, 39/20; Yasîn, 36/56; Heşr, 59/20; Enbiya, 21/101-102.

16 Mu'mînûn, 23/11.

17 Necm, 53/15.

18 Furqan, 25/15.

19 Saff, 61/12.

20 Fatır, 35/35.

21 Enbiya, 21/103.

22 Mu'mîn, 40/40.

tê zanîn Îmam Celaledînê Suyûtî (m. 911/1505)²³ kesê yekem e ku li ser mijara 'li bihiştê jin dê mu'ameleyeke çawa bibînîn û yan jî dê cemala Xweda nebînîn' bi delîlan sekiniye. Îmam Suyûtî, roja ru'yet pêk bê wek roja îne dide zanîn. Dibêje ku wê di vê rojê de meclisa ru'yetê kom bibe û tesnîf bike ka dê Xweda bibîne.²⁴ Îmam Suyûtî di vê berhema xwe ya ku wek reddiye jî em dikarin bi nav bikin li ser bersiva fetwaya "Ku jin li bihiştê Xweda bibînîn" ji bo hemdemê xwe Muhammed bin Ebdu'l-Mun'îm el Cewcerî (m. 889/1484) nivîsandiye.²⁵

Îmam Suyûtî roja îne ya ku bûyera ru'yetê tê de pêk were wek rojê mezîniye bi lêv dike. Li gor vê Îmam Suyûtî Xweda ji vê rojê hez dike û wê wekî roja ku qiyamet tê de radibe û wek yewmu'l-mezîd bi nav dike.²⁶ Ragihandina ku ji Se'îd bin Museyyeb (r.) ya li ser roja ru'yetê ku tê gotin ev roj roja îne ye wiha ye: "Ehlê bihiştê yê li gor 'emelên xwe di bihiştê de bi cî bibin. Pişt re bi qedera demeke roja îne ya dinyayê yê dem were dayîn ku herin Rebê xwe ziyaret bikin. Dê erşê Xweda bi wan ve bixuyê, Xweda ji bo wan dê yek di bexçeyek ji bexçeyê bihiştê de were xuyan."²⁷

Her çiqas bi ayeta "*Birevine bihiştê ku firehiya wê bi qasî asîman û erdê ye ku Rebê we, ew ji bo kesên xwedî teqwa amade kirîye.*"²⁸ Wê nîmetên bihiştê ji bo 'evdên mitteqî sabît be. Li gor hin nêzîkbûnan jî dê roja qiyametê jin wekî mêran Xwedê nebînîn. Li bihiştê her rojê îne dê ehlê bihiştê cemala Cenabê Heq bibînîn û yê her kes bigihîje zewqa muşehedeya cemala Cenabê Heq, lêbelê jin dê ji vî mafî bêpar bimînîn. Li ser vê mijarê Enes bin Malik (r.x.l.) ji Hz. Pêxember (s.x.l.) wiha riwayet dike: "Cibrîl di destê xwe de bi eynikekê sipî ve hat ku li ser niqutek reş hebû. Min pirsî ev çi ye?" Bersivand: "Ev roja îne ye Rebbê te vê pêşkêşî te û ummeta te dike ku ev roj ji bo we bibe 'eyd' dema ku pirsîn "di wê de çi heye? Dibêje; "di wê de ji bo we xêr heye." Ev di qada ferîşteyan de roja herî baş e. Em vê rojê li qiyametê wek roja yewmu'l-mezîd bi nav dikin." Bersivand "Rebbê we (c.c.) li bihiştê ji miska sipî geliyek dest dixê ku bû roja îne jî Xweda te'ala înzalê textê xwe dike. Pişt re dora text ji mînderên nûrê dorpêç dibe û Nebî li ser wan cih digirin. Wan mînberan jî textên zêrîn dorpêç dikin û li wir jî sidîq û şehîd rûdinên. Pişt re ehlê bihiştê tîn û li ser komên xwelî rûdinên pişt re her roja îne Rebê wan tecellî dike."²⁹

Ji bo kesên ku herine Bihîştê Neîm, tiştê herî xweş temaşekirina li ser palkursiyên e.³⁰ Nî'meta herî mezîniye li bihiştê rûniştina ser doşekên nûranî û dîtina Rebbê alemê ye. Ê ku li ser wan doşekan rûdinên ew ji payeya yekem in, ew nebî, sidîq, şehîd 'ewam-xewas û tevahiya Misilmanan in. Çawa ku di hedîsê de hatiye, ev bûyer, bûyereke e ku jin dê di nav wê qeffleyê de nebin. Li gor ekser ehlê sunnetê jin jî wekî mêran dê cemala Xweda temaşe bikin. Lê Îmam Suyûtî li dijî nêrîna gelemperî dibêje ku ev behsa giştî ye, li ser dîtîna jî bo jinan derbasdar nîn e.³¹

Îmam Suyûtî li ser mijara roja ru'yetê ya ku tê gotin "Jin dê Xweda Muşehede Nekin" de delîlek ji riwayeta Huzeyfe (r.) jî jê digre û parve dike. Hz. Pêxember (s.x.l.) wiha ferman kiriye: "Her kes piştî ku bicîh bûn Xweda ferman dike: "Evdên ku bêyî dîtina min îtaatê min kirine, baweriyê bi

23 Rabia Zahide Temiz, "Suyûtî'nin 'İsbalu'l Kisa ale'n-Nisa' Adlı Eseri ve Mumin Kadınların Ahirette Allah'ı Görmeleri (Ru'yetullah) Meselesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34, (2016): 178.

24 Ebu'l-Fadl Celaluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Xudayrî es-Suyûtî eş-Şafîî, *İsbalu'l-kîsa' 'ale'n-nisa'*, (Beyrût: Daru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1985), 9.

25 Temiz, "Suyûtî'nin 'İsbalu'l Kisa ale'n-Nisa' Adlı Eseri", 181.

26 Suyûtî, *İsbalu'l-Kîsa'*, 18

27 Tirmizî, "Cennet", 15.

28 Alî İmran, 2/133.

29 Ebu'l-Qasim Suleyman et-Teberanî, *el-Mu'cemu'l-ewsat*, thq. Mehmûd et-Tahhan, (Riyad: Mektebetu'l-Me'arif, 1987), 3: 55; Suyûtî, *İsbalu'l-kîsa'*, 18.

30 Mutafîfîn, 83 / 22-25.

31 Suyûtî, *İsbalu'l-kîsa'*, 18.

Resulên (s.x.l) min anîne li ku ne? Îro Yewmu'l-Mezîd e/Roja Zêdexwestinê ye, ji min bixwazin!" Her kes bi hev re dibêjin "wechê xwe nîşanî me bide; em li wî binêrin" li ser vê Xweda ji ber çavên wan hicabê radike û li wan tecellî dike. Nûra wî her derî rapêç dike. Pişt re tê gotin ku; "Bizivirine malên xwe." Ew jî dizivirin. Ev rewş ji hevserên wan (أزواجهم) hatiye veşartin. Dema ku ji mêrên xwe pirsîn "dema hûn çûn bi sûretekî, hûn hatin bi sûretekî din hatin" Ew jî dibersivînin: "Rebbê me tecellayê me kir. Me tiştê ku bi we naxuyê temaşe kir" Herwiha heft rojan bi nîmetên bihiştê di kêf û rehetiyê de dijîn.³² Li gor Îmam Suyûtî peyva ku (أزواجهم) di hedîsê de derbas dibe, di wê de ru'yet bêyî jinan hatiye bikaranîn.

Îmam Suyûtî dibêje: "Hedîsên di derheqê bihiştê de piranî bi banga nêrzayî hatiye kirin. Suyûtî piştî her hedîsa ku şîrove kiriye nîşeya 'ru'yet tenê ji bo mêran e' lê zêde kiriye. Li gor Suyûtî nêrsên ku sîxeya mêran tê de derbas dibe, jinan eleqedar nake û hewce nîne ku bête vegotin. Lewra Xweda Te'ala rewşeke ku tê de jin hebin jixwe bi sîxeya wan îfade dike. Wek mînak, di Qur'anê de bangên hevpar wek "Jin û mêrên mu'mîn, kî ji we 'emelên salih bike..." yan jî "Teqez jin û mêrên misilman" cih digrin. Di vê wateyê de, di Qur'anê de ayeta "Kesên ku karên baş dikin re encamên baştir û jê zêdetir hene."³³ Di sîxeya/kêşana muzeker/nêrza de ye. Ango zayenda wê peyvê de nêrîtî heye. Herwiha di hedîsan de jî ev nîşan tên dîtin. Riwayeteke ku ji Ebdulah bin Umer (r.) ji Hz. Pêxember (s.x.l) hatî rîwayet kirin de wiha derbas dibe: "Ji halê yê ehlê bihiştê ku payeya wan herî kêr be jî ew ê baxçeyên xwe, jinên xwe, nîmetên zêde, li ser doşekan û xizmetkarên xwe ji dûrahiya hezar salî ve bibînin. Ji ehlê bihiştê jî kesên ku zêdetir îkrama Xweda digihêjinê ew kesên ku sibê û êvarên rojê li wechê Xwedê dinêrin in û pişt re ayeta: "Ew roj rû geş dibin û li Xweda dinêrin."³⁴ Wî ev hedîs xwend.³⁵ Wek di vê hedîsê de jî derbas dibe dîtin xasî mêran e ku ji zayenda bêjeyê kifşe dibe.³⁶

Li gor Îmam Suyûtî rewş wiha ye: "Bêşik ehlê bihiştê ew roja bi nîmetên bihiştê ve mijûl in, di nav zewqê de ne, ew û hevjinên wan li ser palkursiyên di bin sihan de pal dane. Ji bo wan li wir fêkî hene. Ji bo wan li wir çî bixwazin heye. Ji Rebbê Rehîm peyman "selamê" heye."³⁷ Di vê ayetê de peyva "selamê" di nav nîmetên bihiştê de wekî tecelleya Îlahî ye. Lewra di ayetê de behsa wan û hevjinên wan dike û pişt re dîsa behsa wan dike û ehlê selamê bi xîtaba "wan" hatiye xelat kirin. Nexwe muxatebê peyva "selam" ji bo "wan" ango ji bo mêran hatiye bi kar anîn. Herwiha jin daxilê "selamiyê" bibin jî ew nayê wateya ku ru'yet selama jinan e. Di vê rewşê de, ev ayet û ayetên din derheqê ru'yetê de, ji bo îsbatkirina ru'yeta jinan delîl nayê hesabandin.³⁸

Di riwayeteke Ebdulah bin Mesut (r.) de jî di derheqê mezhernebûna jinan ya ru'yetê li bihiştê de wiha derbas dibe; "Ji bo çûyîna nimêja îne lez bikin. Xweda ji bo ehlê bihiştê rojên îne li ser girekî sipî yê ji kafûrê xuya dike. Mirov jî li gor pêşgiringiya xwe ya nimêja îne nêzîkî Xweda dibin. Xweda ji bo wan ji nîmetên nedîtî îkraman îhdas dike." Ji xeynî vê riwayetê Ebu Hureyre (r.) jî neqleke merf'u, di vê mijarê de, ji Pêxemberê me wiha rîwayet kiriye: "Ehlê bihiştê her roja îne diçin serdana Rebbê xwe. Di vê meclîsê de kesek tune ku Xweda bi wan re rû bi rû neaxivê. Xweda "Ey filankes kurê filankesê! Roja ku te wiha wiha kiribû tê bîra te?" dibêje. Pişt re ji wir di-

32 Bezzar riwayet dike ku ev hedîs bi yek îsnadê ye û kes vê nizane, hedîsek ecêb e. Bnr. Ebu'l Hesen el-Heysemî, *Mecmau'z-zewaid ve menbau'l-fewaid*, (Kahire: Mektebetu'l- Qudsî, 2015), 10: 422; Suyûtî, *Îsbalu'l-Kîsa'*, 19.

33 Temiz, "Suyûtî'nin 'Îsbalu'l Kîsa ale'n-Nisa' Adli Eseri", 196.

34 Qiyame, 75/ 22-23.

35 Tirmizî, "Cennet", 17.

36 Suyûtî, *Îsbalu'l-kîsa'*, s. 25.

37 Yasîn, 36/ 55-58.

38 Suyûtî, *Îsbalu'l-kîsa'*, 27.

zivirin mala xwe. Hevjînên wan pêşwazî li wan dikin: “Silav tu bixêr hatî, teqez xweşikiyek cuda li ser te heye ku dema tu ji cem min çûyî ev tunebû”³⁹ dibêjin. Ew jî bersivê didin: “Em îro bi Rebbê xwe re rûniştin.”⁴⁰

Îmam Suyûtî wiha dibêje: “Di hedîsan de li ser mijara dîtina Xweda ji aliyê jinan ve tu delîl tunene”. Herwiha li gor Îmam, ji ber ku berpîrsiyariya nimêja îne li ser jinan ferz nîne ru'yet jî ji bo wan derveyî îmkanê de ye. Cîhad, qadîbûn, nimêja cemaetê, nimêja îne, berpîrsiyariya bangê, berpîrsiyariya xwendina xutbeyê, kirina nimêja cenazeyê û hilgirtina cenaze, ketina îtikafê, tewaf, remel, li saya bi herweleyê/lezçûyinê de û xemilandin û herambûna êrmûşî, ev rewş û berpîrsiyarî tenê xasî mêran in. Ji ber vê di mijara ru'yetê de jî imtiyaza mêran divê ecêb neyê dîtin.⁴¹

Divê em vê jî bînin ziman ku Îmam Suyûtî nabêje tevahiya jinên ehlê bihiştê dê ji ru'yetê bêpar bimînin. Lewra serenavek tenê li ser mijara ru'yeta jinan nivîsiye ku di bin vê sernavê de bi lîv kiriye ku; *Dê Ew Roj Wekî 'Eydên Dinyayê be*. Riwayeta ku ji Bekr bin Ebdulah el-Muzenî (r.) hatiye kirin de derbas dibe ku “Jinên ehlê bihiştê, yê di rojên 'eydan de bikarin herin û Xwedê Te'ala bibînin.”⁴²

Derheqê Ru'yetê de Nêrînên Îbn Teymiye

Rewşa bihiştê, avakirina wê, jiyana di bihiştê de û di derheqê nîmetên wê, teswîra wê ya giştî de Îbn Teymiye wiha dibêje: Di bihiştê de ru'yeta Xwedê Te'ala nîmetek e ku Xwedê dê bike nesîbê her kesî û ev nîmet ji bo jin û mêran naguhere.⁴³

Di navbera sofiyan de li hev kirinek heye ku dibêjin li bihiştê dîtina Xweda hem ji bo jinan hem ji bo mêran wekhev e. Lewra dema çavkaniyên şer'a Îslamê bê nihêrîn mizgîniya her 'evdî piranî li ser heman nîmetên bihiştê hatine dayîn. Herwiha riwayeta Îbn 'Ebas (r.) jî piştgirî dide vê angaş-tê: “Ru'yeta di bihiştê de tiştê mutad û gelemperî ye. Li gor ta'etan, nimêjan mutad û gelemperî ye. Mêr di jîyana dinyayê de çawa Xweda zikir kiribin, bangî wî kiribin, bi dilê xwe çawa dîtina wî hesibandibin, nêzikahiya wî çawa nimêja îne de zêdetir bibe, li axretê jî ji bo bangkirina wî, hev dîtina wî hevgihêştina wî divê demeke weha hebe. Ji bilî vê jinên ku sunnetê tînin cih, keçên xama û jinên ku di kincan/heyz de bin jî tê de tevahiya misilmanan, li bihiştê ew ê Xwedê bibînin. Herwiha di serdema Resûlulah (s.x.l) de tevahiya jinên mu'mîn, ji ber ku diçûne nimêja 'eydê, yê di mijara ru'yetê de jî pîrsgirêk nejin.”⁴⁴

Îbn Teymiye, di derbareyê hedîsa ku qala ferqa di navbera jin û mêran ya di derbarê ru'yetê dike, wiha dibêje û ji bo vê jî hedîsa “Heyva çardeh şevî” wekî mînak bilêv dike. Li gor wî: “Çawa heyva çardehşevî bê dîtin teqez hûnê jî Rebbê xwe bibînin. Li ser dîtina wê pîrsgirêkek, eziyetek hûnê nejin. Ger beriya hilatin û avabûna rojê ji nêmêjê bêparnebûn di destê we de be nimêjên xwe der nedin.”⁴⁵ piştî vê hedîsê ayeta: “Beriya ku roj hilwere û biçê ava Rebbê xwe tesbîh bike û hemdê wî bike.”⁴⁶ ji Resulê Xweda (s.x.l) dixwîne, li ser vê digihîje vê encamê ku kesên nimêjên sibê û esrê bikin wek diyarî mizgîniya ru'yetê jî dide wan. Herwiha nimêj çawa ta'etekî 'umumî

39 Suyûtî, *Îsbalu'l-kîsa*, 20.

40 Tirmizî, *Tefsîr*, 53.

41 Suyûtî, *Îsbalu'l-kîsa*, 34.

42 Suyûtî, *Îsbalu'l-kîsa*, 49.

43 Ebu'l-'Ebas Taqîyyuddîn Ehmed b. Ebdilhelîm b. Mecdiddîn Ebdisselam el-Herranî Îbnu Teymiye, *Mecmûu'l-Fetawa*, (Riyad: 2004), 4: 420.

44 Îbnu Teymiye, *Mecmûu'l-Fetawa*, 10: 420-421.

45 Buxarî, “Mevaqîtu's-Salat”, 17; Muslîm, “Mesacîd”, 211.

46 Taha, 10/ 130.

be, ru'yet jî ji bo jin û mêran wekî hev e û dê jin û mên herdu jî li gor 'emelên xwe Xwedê Te'ala bibînin.⁴⁷

Berawirkirina Nêrînên Îbn Teymiye û Îmam Suyûtî

Îmam Suyûtî ji ferziyeta nimêja îne wekî delîlekî bi kar tîne û dibêje, heke nimêja îne li ser mêran ferz be ru'yet jî tenê xasî mêran e û eynî wekî nimêja îne ru'yet jî ji bo jinan pêkan nîne. Lêbelê Îbn Teymiye, cudahiyek di navbera nimêja îne û sibê an jî esrê de nabîne. Ji ber wê, li gor wî tişt girîng ne yek bi yek nimêj in. Ya girîng di nav wextan de demên qudsî saetên bifezilet in. Ev îbadetên hatî kirin bi tiştên bifezîlettir dawî dibe.⁴⁸ Şertê gihîştina vê ecrê jinbûn an jî mêrbûn nîne. Herwiha ji bo vê 'erebbûn, 'ecembûn, reşbûn, spîbûn jî wek delîlek cudahî û ciyawaziyê nayê dîtin.⁴⁹

Îbn Teymiye li dijî fikra; "Di ayet û hedîsan de wateya mijara ru'yetê girêdayê lefiz û zayenda bêjeyê nêr/muzeker e" derdikeve. Ew wiha dibêje: Delîlên nessî, wateyî û lefzî hevpar in. Ji ber vê jî çawa ku ev gotin ji bo mêran hatiye bikar anîn, eynî wisa ev mijar ji bo jinan jî derbasdar e.⁵⁰ Ev mijar, di Qur'ana Pîroz de wiha derbas dibe: "*Bêşik kesên baş li bihiştê Neîm de ne, li ser palkursiyên rûdinên û temaşe dikin.*"⁵¹ Wekî ku tê dîtin ru'yet hem ji bo jinan hem jî ji bo mêran hatiye bikaranîn. Lewra daxuyana "*kesên baş*" hem ji bo mêran hem ji bo jinan hatiye gotin. Wekî din, li gor bikaranîna zimanê Erebî, gava bêjeyek ji bo pirjimar hate bikar anîn, hingê wekî zayenda nêr tê û lê di wateya xwe de hem mêran hem jî jinan di bin wê wateyê de dihevine.⁵²

Îbn Teymiye, li ser hedîsa ku me berê ewil jî behsê kiribû "*Heyva çardeşevî*" dûr û dirêj disekine. Wekî tê zanîn ew hedîs, di Buxarî û Muslîm de jî derbas dibe. Îbn Teymiye dibêje ku daxuyaniyeke nessî ya gelemperî li vir heye û dike ku li ser vê hedîsê ve hevpariya ru'yetê îsbat bike. Li gor rîwayeta Ebu Hureyre (r.) ya ku ji Pêxember (s.x.l) hatiye rîwayet kirin dipirse: "Ey Resulê Xweda (s.x.l) Roja qiyametê em ê Xweda bibînin? Resulê Xweda, Bersiva vê pirsê wiha dide: "Dema heyva çardeşevî derket û tiştek ku rûyê heyvê bigire tune be, ji bo dîtina wê zehmetiyek derdikeve holê an na?" Kesên li wir wiha dibêjin: "Na ey Resulê Xweda". Li ser vê bersivê dîsa dipirse: "Dema ku li pêşiyê 'ewr nebin dîtina rojê de pirsgirêk derdikeve holê an na?" Dîsa gotina xwe dubare dikin dibêjin; "na". Vêca Resulê Xweda (s.x.l) wiha berdeyam dike: "Hûnê jî dê Rebbê xwe wisa bibînin". Roja qiyametê dê însan kom bibin û yê wiha bejin: "Her kî li dinyayê ta'etên xwe li gor çî kiribe bila tabî'ê wî tiştî be. Ji wan hin kes jî didin pey taxutan. Di paş de bi tevahiya minafiqan tenê ev ummet dimîne. Ji xeynî sureteke ku ew binasin. Xweda bi sûreteki cuda ber bi wan ve tê. Ev ummet yê bêje; "Ji ber te em xwe dispêrin Xweda. Heta ku Rebbê me yê 'Ezîz û Celîl neyê em li cihên xwe naliqin. Dema ku Rebbê me hat em ê wî nas bikin. Dema Xweda Te'ala hat li cem wan yê bêje; "Ez Rebbê we me", ew jî wê bejin; "Erê tu Rebbê me yî."⁵³ Lefza "wek" ku di hedîsê de derbas dibe ji bo herdu aliyan e jî. Lewra hebûn û rastiya axretê ji bo her kesî derbasdar e. Di vê rewşê de mijara ru'yetê jî ji bo her kesî derbasdar dibe.⁵⁴

Bihîşt ji bo hewldan û xebatên baş ên dinyayê, li axretê diyariyekê bêdawî ye ku ji bo 'evdên

47 Îbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetawa*, 10: 421-422.

48 Îbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetawa*, 10: 424.

49 Îbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetawa*, 10: 427.

50 Îbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetawa*, 10: 429.

51 Muteffifîn, 83/22-23.

52 Îmaduddîn Ebu'l-Fîda Îbnu Kesîr, *en-Nihaye fî'l-fiteni we'l-melahim*, thq. Muhemmed Ahmed Abdulazîz, (Beyrût: Daru'l-Cil, 1988), 2: 352.

53 Buxarî, "Tevhîd", 24; Muslîm, "Îman", 299.

54 Îbn Teymiye, *Mecmû'u'l-Fetawa*, 10: 432.

mu'mîn hatîye we'd kirin. Tê dîtîn ku Xwedê Te'ala nîmetên ku yê bide ehlê bihiştê li gor zayendê ji hevdu venaqetîne. Li ser teqwaya/payebilindiya hin kesên li bihiştê jî di hedîsan de ne li gor zayendê ye. Ew wekheviya berpirsiyariyan çawa hevpar be diyariyên wan jî siruştî ye ku hevpar be. Ev fikir bi fikra ulemayan re jî paralel e ku li ser mijara mukafatê de li hev kirine.

Di Qur'anê de dema behsa mukafatan tê kirin di navbera zayendan de cudahiyeke nehatiye gotin. Herwiha ev ji bo gihîştina vê encamê xwedî bandor e.

Di Qur'anê de eşkere ye ku zewqa herî xweş ji bo ehlê bihiştê, dîtina cemala Xweda ye ku ev jî di nissan de bi gelemperî hatiye vegotin. Cudahiyeke wek jin û mên nehatiye gotin û di xîtaban de gotina peyva "însan" (îns) tê bikaranîn. Mafê ru'yetê jî li ser şexsiyetê tê nixandî ne li ser mijara zayendê ye ku ew ne di destê me de ye. Lêbelê tê fêmkirin ku beriya Îmam Suyûtî, Îbn Teymiye jî di dema xwe de li ser mijara mezherbûna ru'yetê ya jinan niqaş û pêşniyazî kirine. Herwiha tê fêmkirin ku her çiqas li gor ayetan, xîtabên gelemperî hebin jî li gor taybetiya rêzimana 'Erebî ku di wir de jî mijara cînavkên zayendî hene ev mijar hatiye nîqaş kirin. Ev vegotin li dijî helwestên sunneta Pêxemberê me (s.x.l) ye. Lewra ew, jinan wek "nîmetên bikêr" dibîne û ferman dike ku ji bin pêyan bîn rakirin û bibin taca ser seriyên. Herwiha tê dîtîn ku Îmam Suyûtî li ser serboriyên serdemên jinên meşhûr ku ji wan ders girtiye jî dema behsa wan muhadisên jin kiriye bi rêz û hurmet behs kiriye.⁵⁵

ENCAM

Yek ji mijarên di Qur'an û hedîsan de derbas dibe dîtina Xweda ya di axretê ango ru'yet e ku di vî warî de gelek niqaş hatine kirin. Ehlê Sunet qebûl dike ku dê roja axretê hesreta zanîn û dîtina Xweda bi dawî were û dîsa qebûl dike ku ru'yeta Xweda hem li gor nêzîkbûna eqîl hem jî li gor şîroveyên neqlî caîz û mumkîn e.

Qur'ana Pîroz di nav malbata mirovahiyê de, di nav jin û mêran de hem ji aliyê mafan hem jî ji aliyê berpirsiyariyan ve edalet di navbera wan de ava kiriye. Di tekamula medeniyeta Îslamê de ji bo jin û mêran tevlêbûneke hevpar heye. Payebilindî jî li gor nissan Quranê bi teqwayê ye û bi tîrsa ji Xweda ye. Ev yek di her merheleyan de hatiye kifş kirin.

Piştî dawîbûna jiyana dinyayê, kesên ku bigihîjine kêfxweşiya domdar (se'adeta ebedî) ya bihiştê, yê rehmet, lutf û îhsana Xweda bi tevahiya heşmeta teceliya Wî bibîne. Di nissan de derbas dibe ku bihişt cihê nîmetên zêdetir e û hem ji bo mêran hem jî ji bo jinan eynî ye. Lêbelê di wan nîmetan de nîşaneyeka payebilindiyê nayê xuyanê.

Di 'erdnîgariya Îslamê de têgihîna jinê, bandor li ser têgihîna 'alimên wê demê jî kiriye ku gotinê dê jin di bihiştê çawa Xweda bibînin! Ji ber vê yekê, rê li ber xeletfêmkirina nissan jî vekirine. Ev têgih xwe di berhemên Îbn Teymiye û Îmam Suyûtî de jî nîşan daye. Herwiha em dikarin bêjin sedema vê şîroveyê her çiqas şîroveyên nissan jî be, têgihîştin û şîroveya xelet de para mezin ya nixandina jinan ya zemanê berê ye. Lewra di wan demên berê de jin qasekî bêqîmet dihatin zanîn û ji ber vê jî dîtina jinê ya Xweda wekî kêmasiyekî didîtin.

Di naveroka Qur'anê de bi awayekî gelemperî qala serdestiya 'edaletê tê kirin. Herwiha jin û mêrên ku bihişt heq kirine yê bigihîjine asta temaşekirina cemala Xweda, ev yek jî divê di nav encama vê 'edaletê de be.

55 Ebu'l-Fadl Celaluddîn 'Ebdurrehman b. Ebî Bekr b. Muhemmed el-Xudeyrî es-Suyûtî eş-Şafîî, *el-Muncem fi'l Mu'cem: Mu'cemu Şuyuxî's-Suyûtî*, thq. İbrahîm Bacis Ebdulmecîd, (Beyrût: Daru İbnu Hazm, 1995), 101-241.

ÇAVKANÎ

Bexdâdî, 'Ebdulqahir, *Kitâbu Usûlû'd-dîn*, wer. Ömer Aydın, İstanbul: İşaret Yayınları, 2016.

Cevzî, İmam Ebu'l-Ferec Cemaluddin Ebdurrehman Ali b. Muhammed, *Zadu'l-mesîr fî ilmi't-tefsîr*, wer. Abdulvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2015.

Firuzâbadî, Muhammed, *Tenviru'l-Meqabîs min tefsîr-i İbn Ebbas*, İstanbul: İlkharf Yayınevi, 2016.

Kezalî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, *el-İqtisâd fî'l-i'tiqâd*, wer. Kemal Işık, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 197.

_____, *İhyâu 'Ulûmid'-Dîn*, wer. Ahmed Serdaroğlu, İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975.

Harpûtî, Ebdullatîf, *Tenqîhu'l-kelâm fî 'Eqâidi ehli'l-İslâm*, wer. Fikret Karaman, İstanbul: Çelik Yayınevi, 2016.

Hemedânî, Qadî Ebdulcebbar b. Ehmed el-, *el-Muxnî fî ebwâbi't- tevhîdi ve'l-adl (Ru'yetu'l-Bâri)*, thq. M. Mustafa Hilmi-Ebu'l Vefa Xanîmî, yy: Dâru'l-Misriyye li't-Te'lif ve't-Terceme, bt.

Heysemî, Ebû'l Hesân *el-Mecmau'z-Zewâid ve Menbau'l-Fevâid*, Kâhire: Mektebetu'l-Qudsî, 2015.

İbn Kesîr, İmâduddîn Ebu'l-Fîdâ, *Tefsîru'l-Kur'ân'il-'Ezîm*, wer. Abdulvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 2014.

_____, *en-Nihâye fî'l-fiteni we'l-melâhim*, thq. Muhemmed Ehmed Abdulazîz, Beyrût: Dâru'l-Cîl, 1988.

İbn Teymiye, Ebu'l-Ebbâs Taqiyyüddîn Ahmed b. Ebdilhelîm b. Mecdiddîn Ebdisselâm Herrânî, *Mecmûu'l-Fetawa*, Riyad: 2004.

Mâturîdî, Ebû Mensûr *Kitâbu't-Tewhîd*, wer. Bekir Topaloğlu ve diğçerleri, İstanbul: İsam Yayınları, 2003.

Mewdûdî, Ebu'l-Ala, *Tefhîmu'l-Qur'ân*, werger lijne, bt.

Muslîm, İbn'l-Heccâc, *Sahîhu Muslîm*, Beyrût: Dâru Taybe, 2008.

Nesefî, Ebû Hefs Necmuddîn 'Umer b. Muhemmed en-, *Eqâidu'n-Nesefî*, İstanbul: Bayrak Yayıncılık, 2016.

Nesefî, Ebu'l-Muîn Meymûn b. Muhemmed b. Muhemmed b. Mu'temid, *Tabîratu'l-Edîlle*, thq. Huseyin Atay, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1993.

Râzî, Fexreddîn, *el-Muhassal*, wer. Huseyin Atay, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, bt.

Sâbûnî, Ebû Muhemmed Nûreddîn Ehmed b. Mehmûd b. Ebî Bekr, *el-Bidaye fî Usulî'd-dîn*, wer. Bekir Topaloğlu, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1979.

Suyûtî, Ebu'l-Fadl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Xudayrî, *İsbâlu'l-kîsâ' 'ele'n-nîsâ'*, Beyrût: Dâru'l Kutubi'l-İlmiyye, 1985.

_____, *Tefsîru'l Celâleyn*, wer. Ali Rıza Kaşeli, İstanbul: Sağlam Yayınları, 2016.

_____, *el-Muncem fî'l Mu'cem: Mu'cemu Şuyuxî's-Suyûtî*, thq.: İbrahîm Bacis Abdulmecîd,

Beyrût: Dâru İbn Hazm, 1995.

Şoşikî, Mela Muhammed, *Nûra Qelban: Tefsîra Qur'anê*, Stenbol: Weşanê Nûbiharê 2011.

Teberânî, Ebû'l-Qâsim Suleyman, *el-Mu'cemu'l-Ewsat*, thq. Mahmûd et-Tahhân, Riyad: Mektebetu'l-Maârif, 1987.

Teftezânî, Sa'duddîn Mes'ûd b. Faxruddîn 'Umer b. Burhâniddîn 'Ebdillâh el-Herewî, Şerhu'l-'Eqâ'id, wer. Suleyman Ateş, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.

Temiz, Rabia Zahide, "Suyûtî'nin 'İsbâlu'l-kisâ ale'n-nisâ' Adlı Eseri ve Mumin Kadınların Ahirette Allah'ı Görmeleri (Ru'yetullah) Meselesi", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34, (2016), 173-220

Tirmîzî, Ebû İsa Muhammed et-, *Sunenu Tirmîzî*, thq. Beşşar 'Ewwad, Beyrût: Dâru Xureba el-İslâmiyye, 1996.

Zebîdî, Ebu'l-Ebbâs Zeynuddîn (Şihâbuddîn) Ahmed b. Ahmed b. 'Ebdillatîf eş-Şercî ez-, *et-Tecridu's-sarîh li-ehâdîssi'l-Câmi'i's-sahîh*, nşr. Tariq Ebdullah b. Muhammed b. Muaz, Bexdat: Dâru İbni'l-Cevzî, 2012.